

УДК [027.7:502]:316.42

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2023.55.13436>

“ЗЕЛЕНІ” БІБЛІОТЕКИ ВНЗ – КОНЦЕПЦІЇ ТА ПРАКТИКА

Малгожата ФЕДОРОВІЧ-КРУШЕВСЬКА

Університет Миколая Коперника в Торуні,
Інститут наукової інформації та бібліології
вул. В. Боярського, 1, Торунь, 87-100, Польща,
e-mail: fema@umk.pl
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6089-1130>

Стаття стосується нової стратегії розвитку бібліотек ВНЗ, якою є сповідування концепції “сталого розвитку” (збалансованого розвитку). У тексті представлено поняття: корпоративна соціальна відповідальність (англ. *Corporate Social Responsibility – CSR*), сталий розвиток (англ. *sustainability, sustainable development*), еко-бібліотека / зелена бібліотека (англ. *green library*) і збалансована бібліотека (англ. *sustainable library*). Наведено приклади збалансованих бібліотек ВНЗ та зроблено спробу дати визначення збалансованого розвитку бібліотеки вишу та завдань, які вона повинна реалізовувати.

Ключові слова: бібліотеки ВНЗ, соціальна відповідальність, сталий розвиток, еко-бібліотека / зелена бібліотека, збалансована бібліотека.

Вступ. У назві цієї статті з’явився зелений колір. Чому? Зазвичай він є символом організацій, які працюють згідно з принципами сталого розвитку (англ. *sustainability, sustainable development*), роблячи акцент на мінімізації негативного впливу на довкілля, соціальній та міжпоколінній справедливості. Ця концепція діяльності організацій відіграє все більш суттєву роль у світлі зростаючих масштабів знищення довкілля, соціально-економічних коливань та соціального розшарування. З’явилися більші перепади рівнів задоволеності життям, і це зрозуміло – адже, як свідчать дослідження організації Oxfam* від 2017 р., вісім найбагатших чоловіків володіють таким майном, як бідніша половина людства. Виявляється, що такі ж очікування щодо торгових марок мають споживачі, які, окрім практичної та емоційної користі від придбання послуг і продуктів, вимагають, щоб фірми вирізнялися чесністю, дбали про довкілля і працівників та позитивно впливали

* Oxfam – це міжнародна гуманітарна організація, яка бореться з голодом і бідністю та популяризує принципи так званої справедливої торгівлі (англ. *fair trade*). Зараз пропагує зміну теперішньої системи економіки на *human economy*, яка повинна мінімізувати великі диспропорції в оплаті праці та якості життя.

на суспільство¹. Тенденції, які спостерігаємо у середовищі бізнесу, і прогнози щодо бізнес-діяльності не можуть не впливати на неприбуткові організації – у тому числі й бібліотеки, – які керуються ними у своїх стратегіях розвитку. Суть цієї діяльності є головним об'єктом нашої статті, а її мета – представити новий тренд у розвитку бібліотек ВНЗ, яким є прямування до сталого розвитку. Сталий розвиток ми розуміємо – згідно з положеннями ISO – у широкому значенні як “розвиток, який забезпечує потреби нинішнього покоління, не забираючи можливості у майбутніх поколінь задовольняти свої потреби”, який охоплює три взаємозалежні та взаємодоповнюючі цілі: соціальну, економічну та екологічну².

Бібліотечне середовище

Щоб організація функціонувала ефективно, вона повинна пристосовуватися до середовища. Організація повинна вивчати його, аналізувати можливості та загрози, які впливають із нього, нову тимчасову моду, тренди і мегатренди та реагувати на зміни, що виникають у ньому. Непомічання чи недооцінювання змін, які відбуваються у середовищі, веде до занепаду організації. Відтак, керівництву організації необхідно знати про свою внутрішню атмосферу (умови, панівні та рушійні сили в організації), але насамперед – про зовнішнє середовище (оточення)³.

Також бібліотеки, як неприбуткові організації, повинні уважно аналізувати середовище і реагувати на зміни, які в ньому відбуваються, бо час стабільності бібліотек минув безповоротно. Зміни у суспільстві, довкіллі, технологіях повинні мати вплив на діяльність бібліотек. Отже, аналіз середовища є складовою пошуків ринкових шансів бібліотеки⁴. Оточення організації – відповідно і бібліотеки – це певне середовище, у якому діє організація, яке опосередковано та безпосередньо впливає на її функціонування. Оточення сприймаємо як площину взаємообміну та співпраці, різноманітні взаємопроникні структури, сили тиску, які можна окреслити, а також шанси, що відкриваються. Притому воно не підпорядковується волі організації, яка зі структурами оточення мусить собі укласти добру співпрацю, а й навіть задовольняти його відповідні потреби. Сьогодні оточення організації постійно розширюється, характеризується невизначеністю та складністю, що утруднює можливість справлятися з його вимогами та обмежує здатність його спрогнозувати⁵.

¹ Daniel Goleman, *Inteligencja ekologiczna* (Poznań: Dom Wydawniczy Rebis, 2009), 109–117; Natalia Hatałska, *Trend Book 2017. Porzeczliwość* (Warszawa: Infuture Hatałska Foresight Institute, 2017), 66, 69, березень 2017, дата звернення 20 квітня 2017, <http://hatalska.com/wp-content/uploads/2017/03/Trendbook2017.pdf>.

² “PN-ISO 26000:2012P. Wytyczne dotyczące społecznej odpowiedzialności,” *Polski Komitet Normalizacyjny*, CD-ROM.

³ Ricky W. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004), 75, 87; Philip Kotler, *Marketing* (Poznań: Dom Wydawniczy REBIS, 2005), 22.

⁴ Jan Sójka, *Promocja w strategii marketingowej biblioteki* (Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, 1994), 27.

⁵ Józef Penc, *Sztuka skutecznego zarządzania* (Kraków: Oficyna Ekonomiczna, 2005), 38–39.

Збалансовані бібліотеки. Із середовищем, у якому доводиться працювати організаціям, серед них і бібліотекам, пов'язане питання соціальної відповідальності інституції (англ. *Corporate Social Responsibility* – CSR), що полягає у відповідальності організації за вплив прийнятих рішень і дій на суспільство та навколишнє середовище, а також впливає зі згаданої раніше концепції збалансованого розвитку. Соціальна відповідальність організації виражається у врахуванні суспільних проблем та вимог середовища, а також – в етичній та прозорій стратегії, яка сприяє збалансованому розвитку згідно з чинним законодавством і суголосна з міжнародними принципами діяльності. Головною метою соціально відповідальної організації є її внесок у сталий розвиток, який – що варто ще раз підкреслити – крім екологічних аспектів, охоплює також соціальні та економічні⁶. Залежно від того, яка саме зі згаданих цілей сталою розвитку є опорною, змінюється інтерпретація. Якщо аналізувати розвиток крізь призму довкілля, то найважливішим стає екорозвиток, тобто підпорядкування соціально-економічної діяльності людини законам захисту навколишнього середовища. Якщо розглядати його з позицій сектору економіки, то на перше місце виходить принцип субституції, сталий характер розвитку та міжпокоління справедливості. З іншого боку, коли аналізувати сталий розвиток у світлі соціальних питань, найважливішим стає аналіз його аксіологічного підґрунтя, закладеного у природі людини⁷.

Сталий розвиток – це шанс для сучасного світу. У вересні 2015 р. під час саміту Організації Об'єднаних Націй (ООН) було прийнято глобальний план “*Перетворюємо наш світ: порядок денний щодо сталого розвитку до 2030 р.*” (англ. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*), що містить 17 цілей сталого розвитку (англ. *Sustainable Development Goals*), до яких усі повинні прямувати. Ті цілі, як продовження так званих “Цілей розвитку тисячоліття” (англ. *Millennium Development Goals*), це: подолання бідності; подолання голоду; покращення стану здоров'я і добробуту; якісна освіта; гендерна рівноправність; чиста вода і санітарія; відновлювана і доступна енергія; підняття економіки та гідна праця; інновації, індустрія та інфраструктура; зменшення нерівності; екологічно чисті міста і спільноти; відповідальне виробництво і використання ресурсів; протидія зміні клімату; захист екосистем під водою; захист екосистем суходолу; мир, верховенство закону та сильні інституції; співробітництво заради сталого розвитку. Із них впливає 169 моніторених за відповідними показниками завдань, виконання яких має забезпечити баланс між трьома аспектами сталого розвитку: економічним, соціальним та екологічним⁸.

⁶ Anna Gruszka, “ISO 26000 Guidance on social responsibility – Czym jest i co zawiera?,” *Wiadomości PKN*, numer specjalny (2012): 4, CD.

⁷ Zdzisława Piątek, *Ekofilozofia* (Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2008), 155–156.

⁸ “Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne w dniu 25 września 2015 r. 70/1. Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 (A/RES/70/1),” *Główny Urząd Statystyczny*, 25 вересня 2015, дата звернення 29 квітня 2017, http://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultstronaopisowa/5989/1/1/agenda_2030_pl_2.pdf.

Бібліотеки, як важливі інституції, які виконують культурні, навчальні, інформаційні, наукові та зрештою соціальні функції, повинні підключитися до реалізації цієї програми, і так уже відбувається протягом багатьох років. Адже зацікавлення сталим розвитком у бібліотечній справі з'явилося ще наприкінці минулого століття. Спершу його аналізували у контексті захисту навколишнього середовища від наслідків шкідливої діяльності людини, натомість сьогодні його представляють значно ширше – на фоні якості життя, звісно, з урахуванням важливих питань екології. Природним продовженням практичної діяльності стало вироблення термінологічної бази – виникли поняття еко-бібліотека або зелена бібліотека (англ. *green library*) і збалансована бібліотека (англ. *sustainable library*), які – хоч в ангlosаксонській літературі трактовані як синонімічні – все ж відрізняються за сферою⁹. Еко-бібліотека – це та, яка “спроєктвана таким чином, щоб мінімізувати негативний вплив на довкілля і максимально підвищити якість про-екологічної діяльності шляхом ретельного вибору локалізації бібліотеки, використання при будівництві природних матеріалів та продуктів, що піддаються біодеградації, збереження ресурсів (вода, енергія, папір) та відповідального вивозу відходів (напр., утилізація)”¹⁰. А відповідно, сталий або збалансований розвиток – це, як уже було сказано раніше, баланс між сферою довкілля, економікою та соціальною рівністю, саме ці ідеї повинні бути дороговказом збалансованим бібліотекам. Отже, збалансована бібліотека – та, яка однаково дбає як про проблеми довкілля (інфраструктура, збереження/реставрація), економічні питання (фінансування, бюджет, розвиток людського потенціалу, вплив локальних економічних чинників) та соціальні (доступ до інформації та технологій, належно високі зарплати для працівників, здорові умови праці та навчання)¹¹.

Збалансований розвиток бібліотек ВНЗ. Тепер варто задати собі питання: як ця концепція збалансованого розвитку бібліотеки вплинула на діяльність бібліотек ВНЗ? Як на практиці виглядає впровадження принципів сталого розвитку у бібліотеках навчальних закладів? І взагалі, у чому полягає збалансований розвиток бібліотек ВНЗ?

Як уже згадувалося, бібліотеки, серед них і вищих навчальних закладів, збалансованим розвитком зацікавилися у ранніх 90-х роках минулого століття, а активізація цього тренду припадає на початок ХХІ століття¹², що безсумнівно

⁹ Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska, “Koncepcja zrównoważonego rozwoju – perspektywa bibliotekoznawcza,” *Toruńskie Studia Bibliologiczne* 13 (2014): 122–123.

¹⁰ Joan M. Reitz, *Online Dictionary for Library and Information Science* (Santa Barbara: ABC-CLIO, 2004–2014), дата звернення 27 квітня 2017, http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_s.aspx#sustainablelib.

¹¹ Rebekkah S. Aldrich et al., “Sustainable thinking. Passageway to better buildings, budgets and beyond,” in *The green library: the challenge of environmental sustainability = Die Grüne Bibliothek: Ökologische Nachhaltigkeit in der Praxis*, edited on behalf of IFLA by Petra Hauke et al. (Berlin: De Gruyter Saur, 2013), 17.

¹² Monika Antonelli, “The green library movement; an overview of green library literature and actions from 1979 to the future of green libraries,” *Electronic Green Journal* 27 (2008): 1, доступ отримано 28 квітня 2017, <http://escholarship.org/uc/item/39d3v236>.

пов'язано зі все ширшим просуванням концепції сталого розвитку міжнародними і національними бібліотечними асоціаціями. Американська бібліотечна асоціація (англ. *American Library Association*, ALA) ще у 1989 р. створила Цільову групу з питань охорони довкілля у рамках роботи Круглого столу, присвяченого проблемам соціальної відповідальності¹³. Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (англ. *International Federation of Library Association and Institution*, IFLA) у 2002 р. прийняла “Положення про бібліотеки та сталий розвиток”¹⁴, в якому задекларувала свою участь у сталому розвитку і запевнила, що бібліотечні та інформаційні послуги популяризують такий розвиток, забезпечуючи вільний доступ до інформації, а також закликала співробітників сектору бібліотечних та інформаційних послуг дотримуватися принципів збалансованого розвитку і пропагувати їх. Цей документ концентрувався на соціальних аспектах сталого розвитку в бібліотечній справі, однак наступні кроки IFLA – як, наприклад, створення під час 75-ї Конференції IFLA у Мілані 2009 р. робочої “Цільової групи у справі екологічного балансу та бібліотек” (англ. *Environmental Sustainability and Libraries Special Interest Group*, ENSULIB)* – зосередили увагу вже на відносинах бібліотеки – довкілля¹⁵. Певні заслуги у цій сфері має також Австралійська бібліотечно-інформаційна асоціація (англ. *Australian Library and Information Association*, ALIA), у лоні якої постала 2010 р. Група збалансованих бібліотек (англ. *Sustainable Libraries Group*)¹⁶.

Так все-таки, у чому ж суть цього збалансованого розвитку бібліотек ВНЗ? Якщо прийняти дефініцію сталого розвитку навчального закладу, яку сформулював Тадеуш Вавак, можна за аналогією (з певними модифікаціями) визначити його як послідовний, інтегрований, багатовекторний і проякісний спосіб розпорядження ресурсами бібліотеки, спрямований на розвиток її навчального, інформаційного, наукового, культурного і суспільного потенціалу, що служить академічній, регіональній, національній та міжнародній спільнотам. З одного боку, такий розвиток вимагає належного рівня свідомості академічної спільноти щодо соціальної відповідальності бібліотеки ВНЗ у відносинах із внутрішнім та зовнішнім середовищем, а також постійного самовдосконалення співробітників бібліотеки та й усієї академічної спільноти¹⁷. Це дуже широке визначення збалансованого розвитку бібліотек ВНЗ варто звести до кількох конкретних прикладів.

¹³ Fedorowicz-Kruszewska, “Konceptja zrównoważonego rozwoju,” 123–124.

¹⁴ “Statement on Libraries and Sustainable Development,” IFLA, 24 серпня 2002, дата звернення 1 травня 2017, <http://www.ifla.org/publications/statement-on-libraries-and-sustainable-development>.

* У 2016 р. назву змінено на: *Environment, Sustainability and Libraries Special Interest Group*.

¹⁵ Fedorowicz-Kruszewska, “Konceptja zrównoważonego rozwoju,” 124–125.

¹⁶ Maxine Brodie, “Building the sustainable library at Macquarie University,” *Australian Academic & Research Libraries* 43 (2012): 4; Anne Melles, “ALIA Sustainable Libraries Group,” *Incite* 31 (2010): 14.

¹⁷ Tadeusz Wawak, “Zrównoważony rozwój uniwersytetów w warunkach permanentnej reformy szkolnictwa wyższego,” in *Zrównoważony rozwój organizacji – aspekty społeczne*, redaktorzy naukowe Tadeusz Borys, Tomasz Brzozowski, Sabina Zaremba-Warne (Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, 2015), 341.

Американське втілення бібліотеки, яка приймає принципи сталого розвитку у сфері довкілля – це Бібліотека Дж. Б. Ханта-молодшого Університету Північної Кароліни. Приміщення бібліотеки здобуло срібний рівень системи сертифікації LEED*. Воно обладнане, між іншим, сонячними панелями, активними охолоджувальними балками, системою фільтрування дощової води, устаткуванням для зменшення втрати води, зелений дах. Будівля на 85 % зроблена з матеріалів, які піддаються переробці, крім того, 82 % використаної деревини мають сертифікат “Forest Stewardship Council” (FSC, *Лісова опікунська рада*), міжнародної організації, яка пропагує відповідальне використання лісових ресурсів. Щоб зекономити питну воду, перед будинком висаджено стійкі до засухи рослини¹⁸.

Багатоаспектним підходом до сталого розвитку відзначається австралійська бібліотека Університету Маккуорі в Сідней, яка має австралійський сертифікат зеленого будівництва “Green Star” (*Зелена зірка*). Будівля оснащена енергетичною системою, яка дає можливість накопичувати теплову енергію та на 25 % знизити викид парникових газів, а також – системою накопичення дощової води, котру потім використовують для підливання рослин і зливу в туалеті. Дах бібліотеки не лише забезпечує теплоізоляцію будівлі, а й служить місцем для грядки, на якій вирощують типові для цього регіону Австралії рослини. Використані при будівництві бібліотеки матеріали значною мірою є продуктами переробки, а меблі мають сертифікат “Good Environmental Choice Australia” (GECA, *Екологічний вибір, Австралія*). Бібліотека – це свого роду “жива лабораторія”, адже служить інтегральним елементом викладання, навчання і проведення наукових досліджень, доказом чого є дослідження і рекомендації студентів щодо покращення Системи екологічного управління (англ. *Environmental Management System*) бібліотеки. Отже, можна сказати, що бібліотека служить поширенню інформації про сталий розвиток. 79 % видатків на фонди призначені саме для електронних документів, які – як свідчать найновіші визначення – є більш збалансовані, ніж друковані, адже мають нижчий вуглецевий слід. Кав’ярня, яка функціонує у бібліотеці, також враховує принципи сталого/збалансованого розвитку у сфері пропонованих продуктів, використовуваних упакувань, сертифікованих меблів та мінімізації споживання енергії. Система розміщення фондів у сховищі та пошуку (*Automated Storage and Retrieval System* – ASRS) дає можливість на тій самій площі вмістити удвічі більшу колекцію, а, як відомо, що менша будівля, то менший вплив на довкілля – завдяки нижчому рівню викидів парникових газів. Досить багато матеріалів подано у відкритому доступі (англ. *open access*) в рамках навчального репозитарію. У бібліотеці між співробітниками та користувачами

* LEED (англ. *Leadership in Energy and Environmental Design* – Керування у сфері енергоефективного та екологічного проектування) – це використовувана у всьому світі американська система сертифікації зеленого будівництва.

¹⁸ “Hunt Library: Sustainability,” *NC State University Libraries*, доступ отримано 29 квітня 2017, <http://www.lib.ncsu.edu/huntlibrary/sustainability>.

налагоджуються партнерські відносини. З одного боку, дбають про задоволення потреб відвідувача, а з другого, не забувають і про бібліотекарів, які повинні відчувати багатовимірну сатисфакцію від виконуваної роботи¹⁹.

Європейський приклад збалансованої бібліотеки – це Бібліотека Робера де Сорбона при Реймському університеті, одна з найперших бібліотек у Франції, які врахували високі вимоги захисту довкілля. З них можна назвати ті, які впливають на зручність будівлі для користувачів, наприклад, використання природного освітлення, акустичний комфорт, відповідна температура влітку без використання акліматизації, ощадливий підхід до опалення, збирання дощової води для спуску у туалетах, залежність рівня штучного освітлення від природного²⁰.

Принципами сталого розвитку керувалися і при створенні в 2009 р. Бібліотеки Мак-Клея Королівського університету Белфасту (Північна Ірландія, Велика Британія). Ще на етапі проектування бібліотеки було прийнято п'ять основних критеріїв: зменшення енергоспоживання, ефективне використання отримуваної енергії, мінімізація часу роботи техніки шляхом автоматичного вимикання чи переведення у режим сну, застосовування найпростіших і найбільш дружніх до користувача розв'язань та використання пасивних систем для регулювання середовища²¹.

У свою чергу, азійський приклад – це Еко-Бібліотека Університету Касетсарт у Бангкоку (Таїланд), створена у 2012 р. з метою, з одного боку, популяризації читання шляхом створення дружньої атмосфери в атракційному інтер'єрі, натомість з другого боку – для привернення уваги до потреби проєкологічних починань. Еко-Бібліотека має дві частини: бібліотечну і Scrap Lab Факультету архітектури, де проєктують дружні до довкілля об'єкти, створювані потім зі залишків, відходів чи навіть сміття, отриманого від спонсорів та місцевих підприємств*. Scrap Lab (*Лабораторія брухту*) співпрацює з багатьма фірмами, не лише отримуючи від них матеріал для перетворення, а й рекомендуючи їм, яким чином мінімізувати негативний вплив на довкілля. Обидві частини бібліотеки керуються тією самою ідеєю, а саме – обмеження споживання і використання енергії шляхом відмови від об'єктів, зроблених із нових матеріалів, заради тих, які виготовлені з продуктів переробки. Цікавими прикладами з бібліотечної частини є диван, зроблений з колишніх уніформ співробітників банку, абажури і штори, пошиті з обрізків матеріалів та старих тканин, пункт обслуговування користувачів, виготовлений з використанням

¹⁹ Brodie, "Building the sustainable library," 4–13.

²⁰ Carine El Bekri-Dinoir, "From one library to another: the new Robert de Sorbon Library of the University of Reims," *Liber Quarterly* 18 (2008): 124–128.

²¹ Karen Latimer, "Sustainability in all phases of the building's life-cycle: a case study of the McClay Library, Queen's University Belfast," in *The green library: the challenge of environmental sustainability = Die Grüne Bibliothek: Ökologische Nachhaltigkeit in der Praxis*, edited on behalf of IFLA by Petra Hauke et al., (Berlin: De Gruyter Saur, 2013), 206.

* У випадку, коли для виготовлення продукції необхідне спеціалізоване устаткування, її виробництво переносять на інше місце, наприклад – на фабрики спонсорів.

залишків гудзиків. Бібліотека, попри те, що має статус університетської книгозбірні, відкрита для всіх, включно з дітьми, які живуть у цьому районі, та має спільний простір для читання, приміщення для дітей, а також читальний зал для випускників навчального закладу. Творці Еко-Бібліотеки керувалися трьома цілями: дати можливість широкого доступу до інформації та бібліотечних фондів, підвищити рівень свідомості суспільства щодо захисту довкілля (між іншим, і шляхом комплектування фондів літературою з цієї тематики, проведення майстерок “зроби сам”), економити кошти на утримання (між іншим, і шляхом використання відкритого програмного забезпечення, оснащення приміщень речами, виготовленими з продуктів переробки)²².

Інший азійський приклад – це бібліотека Китайського університету Гонконгу, яка дбає про якнайкращу доступність фондів для користувачів та економить електроенергію. Крім того, на даху бібліотеки влаштовано город, де кілька десятків бібліотекарів вирощує натуральним способом овочі, що, з одного боку, має поширювати інформацію про збалансований розвиток, а з другого – сприяти творенню позитивних міжособистісних взаємин²³.

Аналіз наведених прикладів може підштовхувати до висновку, що сучасна збалансована бібліотека ВНЗ – це така, яка дбає насамперед про мінімізацію негативного впливу на довкілля, бо саме цей аспект найчастіше відзначають, коли описують діяльність щодо сталого розвитку. Однак з’являються й інші виміри збалансованих бібліотек ВНЗ, до яких варто віднести: комплектування фондів літературою на тему сталого розвитку, підвищення рівня свідомості співробітників та користувачів бібліотек щодо ролі збалансованого розвитку для сучасного та майбутніх поколінь, поширення інформації щодо позитивних практик у діяльності дружньої стосовно довкілля діяльності, надання переваги накопиченню фондів в електронній формі, комфорт користувачів, сатисфакція співробітників та організація доступу до інформації й бібліотеки якнайширшому колу читачів.

Підтвердженням цих, очевидно, нерепрезентативних висновків, – бо сформульованих на основі зaledве шести прикладів збалансованих бібліотек ВНЗ – є результати дослідження американських наукових та фахових публікацій, що стосуються бібліотек вищих навчальних закладів, яке провели Марія Анна Янковська і Джеймс В. Маркум. Вони свідчать, що у 1990–2009 рр. сталий (збалансований) розвиток розглядали в контексті: наукової комунікації та бібліотечних ресурсів; конкретних екологічних акцій, проведених у бібліотеках, як щодо піднесення рівня екологічної свідомості співробітників

²² Sirrat Tinarat, “Loads of scraps become precious raw materials: the Kasetsart University Eco-Library in Bangkok, a prototype for the next generation of sustainable buildings in Thailand,” in *The green library: the challenge of environmental sustainability = Die Grüne Bibliothek: Ökologische Nachhaltigkeit in der Praxis*, edited on behalf of IFLA by Petra Hauke et al. (Berlin: De Gruyter Saur, 2013), 213–228.

²³ Louise Jones, “The Chinese University of Hong Kong Library Annual Report 2014/2015,” листопад 2015, дата звернення 30 квітня 2017, http://www.lib.cuhk.edu.hk/sites/cuhk/files/page/about/inside_the_library/Annual_Report_en_14-15.pdf.

та користувачів бібліотеки, так і на рівні “добрих практик”, запроваджених в окремих осередках (напр., переробка відходів, економія, розпорядження ресурсами, обмеження шуму); екологічного будівництва; вимірювання сталого розвитку²⁴. Аналогічні результати отримала авторка цього тексту, аналізуючи зміст наукових часописів зі сфери бібліотекознавства з найвищим імпакт-фактором за 1990–2014 рр.²⁵

Висновки. Керуватися принципами соціальної відповідальності (CSR) – має бути правилом у сучасному світі як для бізнесу, неприбуткових організацій, так і для приватних осіб, тому що це підвищує рівень життя нас усіх. Бібліотеки ВНЗ поступово розпочинають діяльність, яка вписується у концепцію сталого розвитку, що впливає і на їхній внутрішній клімат, і на зовнішнє середовище. Таким чином вони вписуються у нову формулу участі в суспільному житті, що полягає в уважнішому спостереженні за поведінкою та цінностями організації та соціальними питаннями. Сьогодні все більше і більше бібліотек ВНЗ – хоч не можна назвати це масовим явищем – залучаються до діяльності, яка вписується у концепцію сталого розвитку. Можна звести її до мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище, підняття рівня свідомості співробітників бібліотек щодо ролі збалансованого розвитку для сучасного та майбутніх поколінь, поширення інформації про добрі практики у сфері дружньої до довкілля діяльності, надання переваги накопиченню фондів в електронній формі, дбання про умови праці та широкого доступу до інформації. Таким чином бібліотеки ВНЗ творять образ соціально відповідальної організації, що може спричинитися до збільшення кількості користувачів, які – як передбачають Філіп Котлер і Даніель Големан – з-посеред багатьох подібних організацій будуть вибирати саме ті, які відзначаються суспільною чутливістю та відповідальністю за середовище, у якому діють²⁶. Ми є свідками народження Маркетингу 3.0, який, як пише Філіп Котлер, спрямований на цінності. Тут уже немає звичного клієнта, а є людина, яка має розум, серце і душу. Продукт чи послуга мають задовольнити запити не лише функціонального чи емоційного характеру, але й – духовного. А це може забезпечити організація, яка серед загальновизнаних цінностей утверджує соціальну, економічну і екологічну справедливість²⁷. Тому також бібліотеки ВНЗ як важливий елемент наукової, дидактичної, інформаційної, культурної та соціальної структур навчального закладу повинні внести свій вклад у будівництво кращого світу.

Переклад з польської Романа ЛАВРЕНТІЯ

²⁴ Maria Anna Jankowska, and James W. Marcum, “Sustainability challenge for academic libraries: planning for the future,” *College & Research Libraries* 71 (2010): 161–164, дата звернення 30 квітня 2017, <http://dx.doi.org/10.5860/0710160>.

²⁵ Fedorowicz-Kruszewska, “Koncepcja zrównoważonego rozwoju,” 127–129.

²⁶ Daniel Goleman, *Inteligencja ekologiczna*, 109–117; Philip Kotler et al., *Marketing 3.0. Dobry produkt? Zadowolony klient? Spełniony człowiek!* (Warszawa: MT Biznes, 2010), 18, 192.

²⁷ Kotler et al., *Marketing 3.0*, 18, 192.

REFERENCES

- Aldrich, Rebekkah S., Susan Benton, Louise Schaper, and Jeffrey A. Scherer. "Sustainable thinking. Passageway to better buildings, budgets and beyond." In *The green library: the challenge of environmental sustainability = Die Grüne Bibliothek: Ökologische Nachhaltigkeit in der Praxis*, edited on behalf of IFLA by Petra Hauke, Karen Latimer, and Klaus Ulrich Werner. Berlin: De Gruyter Saur, 2013, 15–37.
- Antonelli, Monika. "The green library movement; an overview of green library literature and actions from 1979 to the future of green libraries." *Electronic Green Journal* 27 (2008): 1–11. Accessed April 28, 2017. <http://escholarship.org/uc/item/39d3v236>.
- Brodie, Maxine. "Building the sustainable library at Macquarie University." *Australian Academic & Research Libraries* 43 (2012): 4–16.
- El Bekri-Dinoir, Carine. "From one library to another: the new Robert de Sorbon Library of the University of Reims." *Liber Quarterly* 18 (2008): 124–128.
- Fedorowicz-Kruszewska, Małgorzata. "Koncepcja zrównoważonego rozwoju – perspektywa bibliotekoznawcza." *Toruńskie Studia Bibliologiczne* 13 (2014): 117–134.
- Goleman, Daniel. *Inteligencja ekologiczna*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis, 2009.
- Griffin, Ricky W. *Podstawy zarządzania organizacjami*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004.
- Gruszka, Anna. "ISO 26000 Guidance on social responsibility – Czym jest i co zawiera?" *Wiadomości PKN*, numer specjalny (2012): 4–7, CD.
- Hatalska, Natalia. *Trend Book 2017. Porzeczystwość*. Warszawa: Infuture Hatalska Foresight Institute, 2017, March 2017. Accessed April 20, 2017. <http://hatalska.com/wp-content/uploads/2017/03/Trendbook2017.pdf>.
- "Hunt Library: Sustainability," *NC State University Libraries*. Accessed April 29, 2017. <http://www.lib.ncsu.edu/huntlibrary/sustainability>.
- Jankowska, Maria Anna, and James W. Marcum. "Sustainability challenge for academic libraries: planning for the future." *College & Research Libraries* 71 (2010): 160–170. Accessed April 30, 2017. <http://dx.doi.org/10.5860/0710160>.
- Jones, Louise. "The Chinese University of Hong Kong Library Annual Report 2014/2015." November 2015. Accessed April 30, 2017. http://www.lib.cuhk.edu.hk/sites/cuhk/files/page/about/inside_the_library/Annual_Report_en_14-15.pdf.
- Kotler, Philip. *Marketing*. Poznań: Dom Wydawniczy REBIS, 2005.
- Kotler, Philip, Hermawan Kartajaya, and Iwan Setiawan. *Marketing 3.0. Dobry produkt? Zadowolony klient? Spełniony człowiek!* Warszawa: MT Biznes, 2010.
- Latimer, Karen. "Sustainability in all phases of the building's life-cycle: a case study of the McClay Library, Queen's University Belfast." In *The green library: the challenge of environmental sustainability = Die Grüne Bibliothek: Ökologische Nachhaltigkeit in der Praxis*, edited on behalf of IFLA Petra Hauke, Karen Latimer, and Klaus Ulrich Werner. Berlin: De Gruyter Saur, 2013, 197–212.
- Melles, Anne. "ALIA Sustainable Libraries Group." *Incite* 31 (2010): 14.
- Piątek, Zdzisława. *Ekofilozofia*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2008.
- "PN-ISO 26000:2012P. Wytyczne dotyczące społecznej odpowiedzialności." *Polski Komitet Normalizacyjny*, CD-ROM.
- Reitz, Joan M. *Online Dictionary for Library and Information Science*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2004–2014. Accessed April 27, 2017. http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_s.aspx#sustainablelib.

- “Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne w dniu 25 września 2015 r. 70/1. Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 (A/RES/70/1),” *Główny Urząd Statystyczny*, September 25, 2015. Accessed April 29, 2017. http://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultstronaopisowa/5989/1/1/agenda_2030_pl_2.pdf.
- Sirrat, Tinarat, “Loads of scraps become precious raw materials: the Kasetsart University Eco-Library in Bangkok, a prototype for the next generation of sustainable buildings in Thailand.” In *The green library: the challenge of environmental sustainability = Die Grüne Bibliothek: Ökologische Nachhaltigkeit in der Praxis*, edited on behalf of IFLA by Petra Hauke, Karen Latimer, and Klaus Ulrich Werner, 213–228. Berlin: De Gruyter Saur, 2013.
- Sójka, Jan. *Promocja w strategii marketingowej biblioteki*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, 1994.
- “Statement on Libraries and Sustainable Development.” *IFLA*, August 24, 2002. Accessed May 1, 2017. <http://www.ifla.org/publications/statement-on-libraries-and-sustainable-development>.
- Wawak, Tadeusz. “Zrównoważony rozwój uniwersytetów w warunkach permanentnej reformy szkolnictwa wyższego.” In *Zrównoważony rozwój organizacji – aspekty społeczne*, edited by Tadeusz Borys, Tomasz Brzozowski, and Sabina Zaremba-Warneke. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, 2015, 340–357.

“GREEN” LIBRARIES OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS – CONCEPTS AND PRACTICE

Małgorzata FEDOROWICZ-KRUSZEWSKA

Nicolaus Copernicus University in Toruń,

Institute of Science Information and Bibliology

1 W. Bojarski str., 87-100, Toruń, Poland,

e-mail: fema@umk.pl

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6089-1130>

The article relates to a new strategy for the development of university libraries, which is the use of the concept of “sustainable development” (balanced development). The current trends that we are witnessing in a business environment and business-related forecasts can not but affect non-profit organizations – including libraries – that are guided by them in their development strategies. The essence of this activity is the main object of our article, and its purpose – to present a new trend in the development of university libraries, which is the path to sustainable development.

The text presents the concept of Corporate Social Responsibility (CSR), sustainable development, green library and sustainable library. Examples of balanced university libraries are given and an attempt is made to determine the balanced development of the library and the tasks that it must carry out.

Higher education institution libraries step by step begin activities that fit into the concept of sustainable development, which affects both their internal climate and the external environment. Thus, they fit into a new formulation of participation in social life, which is to be more closely monitored by the behavior and values of organization and social issues.

Keywords: university libraries, social responsibility, sustainable development, eco-library/green libraries, balanced library.

Стаття надійшла до редколегії 10.07.2017

Стаття прийнята до друку 13.11.2018